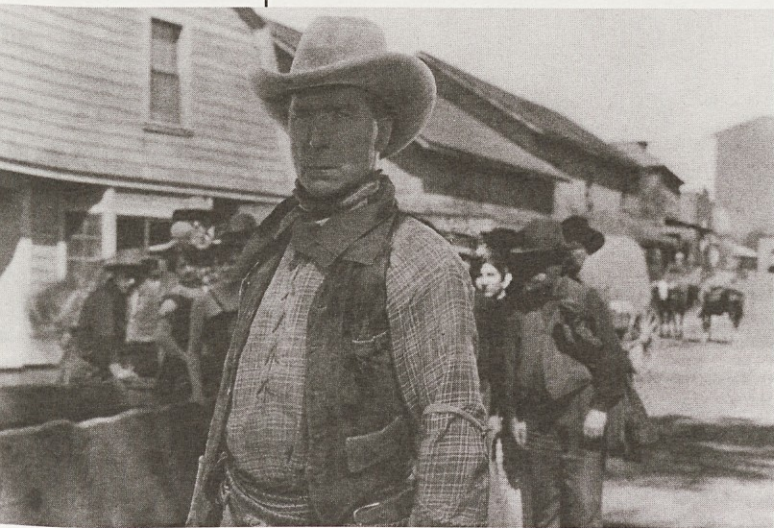

IKONE VESTERNA

zoran smiljanič

William S. Hart

Harry Carey

Tom Mix

Pred vami je deset glavnih igralcev, ki so vesternu dali obraz, glas in stas. Na gosto prečesan seznam so se uvrstili le največji med največjimi, tisti, ki so posvetili življenje vesternu in obratno, vestern je živel od njih. Samo eden med njimi še živi.

Sledi jim petnajst presejanih B-zvezd, epizodistov in karakternih igralcev, brez katerih vestern ne bi bil to, kar je. Le dva sta še med nami. (Vsi so razvrščeni po letnicah rojstva.)

Vestern ni imel izrazitih ženskih ikon, zato smo se odločili, da izpostavimo pet nepozabnih "trdih" ženskih vlog.

william s. hart (1870–1946)

Znan kot 'dobri negativec' ali 'vitez žalostnega obraza'. Prijatelj Wyatta Earpa. Hart je za vestern naredil to kar Griffith za melodramo. Vzel je obstoječe elemente žanra in jih z dramatičnim nabojem povzdignil na nov nivo, vzporedno pa gradil svoj zvezdniški status, tako da je bil na vrhuncu slave enakovreden Chaplinu ali Fairbanksu. Čeprav rojen na urbanem Vzhodu, je s svojo pojavo in temperamentom utelešal idealnega kavbojskega junaka: spretnega, slokega, redkobesednega, trdega in poštenega. Pri snemanju je slovel po za tisti čas nenavadni natančnosti in zahtevnosti. Bil je brezkompromisen zagovornik avtentičnega realizma. Najboljša primera slednjega sta filma *Hell's Hinges* (1916) in *The Narrow Trail* (1917). Ker je trmasto vztrajal pri zastarelih vzorcih in pretirani sentimentalnosti, je začel izgubljati gledalce in slavo. Njegov labodji spev, v katerega je vložil vse, kar je imel, je bil *Tumbleweeds* (1925), klasični vestern o slavni dirki za zemljo v Oklahomi. Leta 1939 je film doživel ponovno izdajo z glasbo, zvočnimi efekti in osemminutnim prologom, ki ga je bridko izpovedal tedaj že sedemdesetletni Hart. Kariero je končal kot zagrenjen tehnični svetovalec, ki se je pritoževal, da so mu slavo pobrali nališpani cirkuški kavboji.

harry carey (1878–1947)

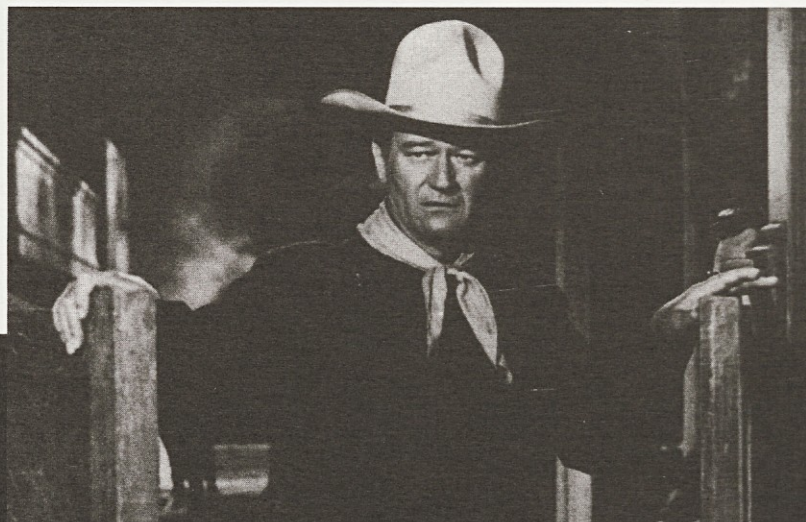
Igrati je začel v produkcijski hiši Biograph kot stalni igralec v kratkih vesternih D.W. Griffitha. Leta 1915 je prestopil v Universal, kjer je navezal tesne stike z Johnom Fordom. Pogosto je igral lik z imenom Cheyenne Harry, glavnega junaka Fordovih zgodnjih vesternov. V primerjavi z večino drugih zvezd tistega časa ni bil ne preveč lep ne preveč atletsko razvit igralec. S svojim umirjenim načinom igranja (v maniri Williama S. Harta), realističnim oblačenjem (za razliko od načičkanih junakov, ki so kraljevali v dvajsetih letih), viktorijansko strogostjo in resnobnostjo ter viteškim odnosom do žensk je bil Carey ljubljenec zrelejših in izbirnejših gledalcev. Nastopil je v več kot dvajsetih Fordovih zgodnjih vesternih. Ob koncu nemega filma, leta 1928, je za tri leta prekinil kariero, da bi usposobil svoj glas za zvočni film. V tridesetih in štiridesetih letih je nadaljeval kariero v vestern serialih kot zanesljiv in cenjen karakterni igralec. Posmrtno mu je Ford posvetil film *Trije botri* (*Three Godfathers*, 1949): "V spomin Harryju Careyju, svetli zvezdi zgodnjega vesterna." V filmu je igral tudi njegov sin Harry Carey Jr., John Wayne pa mu je v *Iskalcih* (*The Searchers*, 1956) izkazal spoštovanje s tem, da se je v zadnjem prizoru postavil v značilno Careyjevo pozo.

tom mix (1880–1940)

Mnogi ga imajo za največjo kavbojsko zvezdo vseh časov. Vestern je vključil v industrijo zabave. V mladosti je imel razburljivo pustolovsko življenje, sodeloval je v številnih vojnah in bitkah ter imel lastno točko v cirkusu. V zgodnjih filmih se je še oblačil v navadne obleke, po letu 1917, ko je prestopil k Foxu, pa je postal šovmen. Prvi je lansiral gizdave, razkošne in kričече kostume, vključno z rokavicami in visokimi klobuki. Od zadržanega Harta se je razlikoval tudi po tem, da je v vestern pripeljal akcijo: izvajal je vratolomne kaskaderske točke, divje jahal na svojem konju Tonyju in se postavljajal pred dekleti. Vse kaskaderske točke je izvajal sam, kar mu je v zrelih letih načelo zdravje. Do leta 1920 je Hartu prevzel naslov najpopularnejšega filmskega kavboja. Nekateri

"Broncho Billy" Anderson (desno)

John Wayne

William Boyd

Randolph Scott

Joel McCrea

najpomembnejši filmi: *The Lone Star Ranger* (1923), *The Rainbow Trail* (1925), *Sky High* in *Just Tony* (oba 1925) in *The Great K and A Train Robbery* (1926), znan po spektakularnem pretepu na vrhu drvečega vlaka. Služil je blizu milijon dolarjev letno, kar je bila za tisti čas neverjetna vsota. Upokojil se je s prihodom zvočnega filma. Njegovemu umiku s filmskih platen so botrovale bolj zdravstvene težave, posledica številnih poškodb pri snemanju, kot pa prihod zvoka. Umril je v avtomobilski nesreči leta 1940 na osamljeni arizonski cesti, kjer še danes stoji spomenik konja brez jezdeca.

"broncho billy" anderson (1882–1971)

Pravo ime Max Aronson. Eden najizrazitejših igralcev zgodnjih nemih vesternov, prvi igralec, čigar ime je bilo vpisano v filmski špici, in prva prava vestern zvezda. V *Velikem napadu na vlak* (1903) je statiral kot potnik. Leta 1907 je ustanovil podjetje Essanay Co. in z njim lansiral popularno serijo o Bronchu Billyju. Zaradi pomanjkanja igralcev je moral glavno vlogo zaigrati kar sam. Prvi film se je imenoval *Broncho Billy's Redemption*. Vsak nov film je bil zaokrožena celota, tako da je bil Broncho negativec v enem in junak v drugem filmu; lahko so ga ubili, pa se je v naslednji epizodi spet pojavil živ in zdrav. Najbolj tipična je bila njegova vloga dobrega negativca; začel je kot izobčenec, na koncu pa se je prilagodil in postal zgleden meščan. Broncho Billy je nastopal osem let in posnel okoli 400 kratkih filmov. Njegova mišičasta in simpatična pojava z značilnimi valovitimi lasmi in prečko, oblečena v nekoliko malomaren kostum, je bila gledalcem izredno všeč, zato so ga hoteli gledati še in še. Bronchevo pravilo se je glasilo: "*Ne menjaj teme, menjaj konja.*" Danes njegovi filmi delujejo kot precej statične melodrame z malo akcije, junak pa je koristolovec, ki veliko govori in malo deluje.

william boyd (1895–1972)

Boyd je bil zvezda že v dvajsetih letih, potem pa je pod okriljem Paramounta leta 1935 stekla serija o Hop-A-Long Cassidyju. Priljubljeni Hoppy je jezdil po platnih in razveseljeval oboževalce vse do leta 1951, ko je posnel kar 66 filmov, potem pa se je napotil na televizijske pašnike. Njegova pojava je bila markantna: imel je povsem bele lase, modre oči, črn klobuk in črno obleko, jahal pa je belega žrebca Topperja. Cassidy ni kadi, pil, niti preklinjal. Bil je miren, zrel, preudaren, celo pasiven junak, vse do dramatične končnice, ko je nenadoma eksplodiral in v divji akciji, ki je vključevala peklenski pregon, streljanje in pretepanje s pestmi, nadoknadil vse za nazaj. Hopalong, kot je Boyd pozneje prečistil svoje filmsko ime, je barabe rajši ujel žive, kot da bi jih ustrelil. Posledica je bila veliko streljanja, kjer pa je le redko kdo zadel nasprotnika. Zadnjih dvanajst filmov o Hopalongu je produciral sam, odkupil je tudi avtorske pravice za njegov lik. S pojavom televizije so stare epizode ponovno predvajali in posneli nekaj novih, Boyd pa je v pokopu služil mastne denarce.

randolph scott (1898–1987)

Filmsko kariero je začel ob koncu dvajsetih let. Eden najbolj vztrajnih in predanih vesternjerjev. V zgodnjih tridesetih igra v nizkoprorračunskih

Roy Rogers

Clint Eastwood

vesternih Henryja Hathawaya, v vlogah akcijskega junaka, ki ne more popraviti 'napake iz preteklosti'. V letih od 1945 do 1959 igra izključno v vesternih, z izjemo leta 1945, ko začuda ni dobil niti ene same vloge. Visok, zravn in v sedlu in z nekoliko grobimi potezami obraza je postal zvezda žanra, najboljše vloge pa je odigral v petdesetih letih, v filmih Budda Boetticherja. Scott je v njih praviloma igral osamljenega, razočaranega in celo nekoliko zagrenjenega, z maščevanjem obsedenega revolveraša, ki je prestal hude udarce usode in doživel velike izgube. Če mu je kakšna gospa očitala njegovo početje – in taka se je vedno našla –, ji je odgovoril: "A man gotta do what a man gotta do." Nastopil je v 60. vesternih, med njimi so med najboljšimi prav Boetticherjevi, *Seven Men From Now* (1956), *The Tall T* (1957), *Buchanan Rides Again* (1958), *Ride Lonsome* (1959) in *Comanche Station* (1960). Od žanra in filma se je (z Joelom McCreo) dostojno poslovil v Pechinpahovem elegičnem vesternu *Strelji popoldne* (*Ride the High Country*, 1962). Scott je služil kot model Cleavonu Littlu v Brooksovi parodiji *Vroča sedla* (*Blazing Saddles*, 1973).

joel mccrea (1905–1990)

V vesternih je statiral že s štirinajstimi leti, do glavnih vlog pa se je prebil v začetku tridesetih let. Od leta 1946 naprej je igral skoraj izključno v vesternih, in sicer tip miroljubnega, poštenega in pokončnega Zahodnjaka, ki pa pokaže zobe, ko je res potrebno. Še posebej se je izkazal v *Colorado Teritory* (1949) Raoula Walsha. Bil je vestern igralec, nikoli pa resnična vestern zvezda. Veliko skupnega je imel z Randolphom Scottom: za oba so značilni močna prezenca na platnu, zunanji mir in notranja ostrina, le da je bil McCrea nekoliko bolj priljuden in blag. Zato je pomenilo njuno srečanje v *Streljih popoldne* nostalgичni vrhunec dveh izjemnih igralskih karier. McCrea je nastopil kot Steve Judd, ostareli nosilec tradicionalnih vrednot klasičnega vesterna, in ustvaril najboljšo vlogo v svoji karieri. Peckinpah mu je v usta položil enovrstičnico: "All I want is to enter my house justified." (V svoj dom hočem vstopiti čiste vesti.) McCrea se po *Streljih popoldne* ni dokončno upokojil, ampak je občasno še nastopal na filmu in televiziji do srede sedemdesetih let.

john wayne (1907–1979)

Pravo ime Marion Michael Morrison. Ameriška ikona, simbol poveljne močnatosti in samozavernosti. Njegov prispevek žanru, še posebej v nekaterih Fordovih in Hawksovih vesternih, je skoraj neprecenljiv. Prvo glavno vlogo in prvi komercialni neuspeh doživi v Walshevem filmu *The Big Trail* (1930). Veliki met mu uspe leta 1939 v filmu *Poštna kočija* (*Stagecoach*), kjer se kot Ringo Kid maščuje morilcem svojega brata, vmes pa postreli še trumo Indijancev. V letih od 1950 do 1965 je nesporni kavbojski zvezdnik številka ena. Najbolj smo si ga zapomnili v *Rdeči reki* (*Red River*, 1948), *Nosila je rumen trak* (*She Wore a Yellow Ribbon*, 1949), *Iskalcih* (*The Searchers*, 1956) in *Možu, ki je ustrelil Liberty Valancea* (*The Man Who Shot Liberty Valance*, 1962), če naštejemo samo najpomembnejše. Po političnem prepričanju je bil desničar; režiral je domoljubni spektakel *Alamo* (1960), v katerem je zaigral

vlogo Davyja Crocketta. Leta 1969 je za vlogo pijanskega šerifa Roosterja Cogburna v *Pravem pogumu* (*True Grit*) dobil edinega oskarja. V skoraj 90. vesternih je le štirikrat pristal v prahu, najbolj nepozabno kot ostareli revolveraš v svojem poslednjem filmu *Zadnji strel* (*The Shootist*, 1976), elegičnem slovesu že močno bolnega igralca, ki je umrl le tri leta pozneje.

roy rogers (1911–1998)

Pravo ime Leonard Slye. Poleg Gena Autreya najpopularnejši hollywoodski pevec vseh časov. Na filmu je nastopal v stranskih vlogah od leta 1935, včasih tudi skupaj z Autreyjem, ki je leta 1942 zapustil družbo Republic, namesto njega pa je takoj vskočil Rogers, ki so ga lansirali z laskavim nazivom "kralj kavbojev". Rogers je nastopal kot pevec in igralec v živahnih glasbenih vesternih, ki so bili izredno popularni v štiridesetih letih. Največkrat je nastopil s *sidekickom* Gabyjem Hayesom, brezzobim bradatim *oldtimerjem*, in mično Dale Evans, s katero se je pozneje tudi poročil. Rogers in Evansova sta nosila nekakšne kičaste kavbojske uniseks kostume živih barv. Celih dvanajst let je bil na vrhu lestvice popularnosti in zaslužka. Velika zvezda je bil tudi Rogersov konj Trigger, imenovan 'najpametnejši konj na filmu'. Pozneje so postali Rogersovi filmi vse manj glasbeni in vse bolj akcijski. Nastopil je v 96. vesternih. V petdesetih letih je ustanovil lastno televizijsko družbo, kjer je proizvajal in prodajal različne vestern artikle, ukvarjal se je tudi z nepremičninami, rodeo-šovom in verigo restavracij. Bil je eden najbogatejših pripadnikov ameriškega *show-bussinesa*.

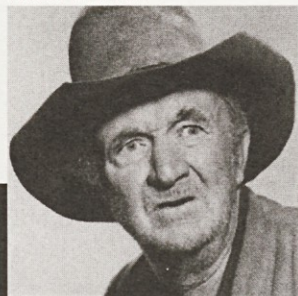
clint eastwood (1930)

Visok, markanten, koščen igralec stisnjenih oči in ležernih gibov je opozoril nase že koncem petdesetih v TV seriji *Rawhide*, potem pa sprejel tvegano ponudbo iz Italije in zaigral Moža-brez-imen v špageti vesteru *Za prgišče dolarjev* (*Per un pugno di dollari*, 1964) režiserja Sergia Leoneja. Ostalo je zgodovina. V dolarski trilogiji je lansiral podobo filmskega kavboja za nove čase: neobrit, z ugaslim cigarilosom v kotičku ust, z nemarno ogrnjenim pončem prek ramena in s tisto slovito ležerno pozo, iz katere je bliskovito potegnil kolt in postrelil pet ali šest nasprotnikov na en mah. Ko mu je Leone ob slovesu ponudil, naj zaigra enega od treh čakajočih na železniški postaji na začetku filma *Bilo je nekoč na Divjem zahodu* (druga dva bi bila Eli Wallach in Lee Van Cleef), je Eastwood ponudbo zavrnil, češ da je zdaj prevelika zvezda za tako vlogo. Po vrnitvi v ZDA je uspešno nadaljeval kariero tihega, skrivnostnega, ciničnega in brutalnega tujca, najprej v plodnem sodelovanju z Donom Sieglom, pozneje pa se je lotil še režije v okviru svoje Malpaso Company. Režiral in zaigral je v nekaj izvrstnih vesternih, med njimi sta enigmatični *Neznani zaščitnik* (*High Plains Drifter*, 1973) in spravni *Izobčenec Josey Wales* (*The Outlaw Josey Wales*, 1976). Za vestern *Neoproščeno* (*Unforgiven*, 1992) je prejel prgišče oskarjev, med drugim za najboljši film in režijo. Film je posvetil Donu (Sieglu) in Sergiu (Leoneju). Kljub temu da igra veliko tudi v drugih žanrih, je Clint Eastwood edina sodobna avtentična vestern zvezda. •

Hoot Gibson

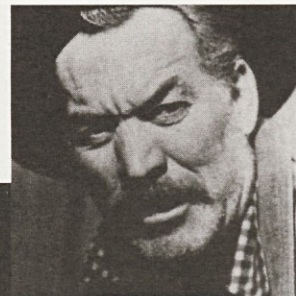
Walter Brennan

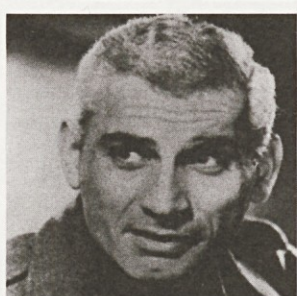
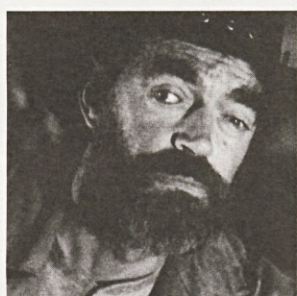
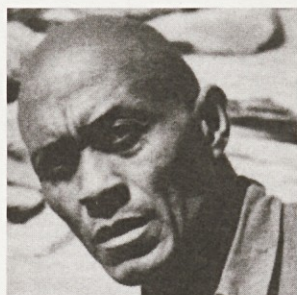
Pul Fix

Ward Bond

Gene Autry

od zgoraj navzdol:
Tex Ritter
Woody Strode
Jack Elam
Glenn Ford
Jeff Chandler

b-ikone

hoot gibson (1892–1962). Pravo ime Edmund Richard. Bil je pravi kavboj, filmski kaskader in igralec. Posnel je serijo kratkih in zabavnih vesternov za Universal (pogosto jih je režiral John Ford). Imenovali so ga "Smiling whirlwind". Največjo popularnost je dosegel v letih od 1921 do 1925. Bil je znan po tem, da je le redko prijel za pištolo, velikokrat pa je sploh ni nosil. Tudi pozneje je igral v filmih, ki so temeljili bolj na komediji in manj na akciji. V filme je uvajal tudi moderne elemente, na primer prevračanje z motociklom. Njegovi filmi so postajali vse bolj blede, dokler leta 1944 ni zapusti filmskih platen. Častno vlogo je zaigral v Fordovih *Konjenikih* (Horse Soldiers, 1959).

walter brennan (1894–1974). V B-vesternih je začel nastopati leta 1927. V tridesetih letih si je zgradil sloves vsestranskega, delovnega in prilagodljivega epizodista. Leta 1932 je igral v A-vesternu *Law and Order*. V tridesetih, štiridesetih in petdesetih letih je igral v filmih večine znanih režiserjev in bil partner številnim vestern zvezdam. V petih letih je prejel kar tri oskarje za epizodne vloge, zadnjega za vlogo samovoljnega sodnika Roya Beana v Wylerjevem *Westernerju* (1940). V spominu je ostal v *Rdeči reki* (1948), kot surovi vodja Clantonovih v *Moji dragi Klementini* (1946), predvsem pa kot Stumpy, večno nergajoči hromi starček piskajočega glasu v *Riu Bravu* (1959).

paul fix (1902–1983). Njegova petdesetletna kariera vključuje okoli 60 vesternov. Nastopal je v vlogah negativcev in pozitivcev, na stara leta pa je zaigral celo indijanskega poglavarja (*Grayeagle*, 1977). Fix je eden tistih igralcev, ki so si ga gledalci bolj zapomnili po obrazu kot po imenu. V poznejših letih je predsedal na bolj miroljubne in avtoritativne vloge šerifov, sodnikov, rančerjev in duhovnikov. Častno vlogo je odigral kot Pete Maxwell v Peckinpahovem *Pat Garrett in Billy the Kid* (1973), kjer Billyju tik pred smrtjo pove zgodbo o kavboju in klopotači.

ward bond (1906–1960). Njegova prva vloga je bila v Walshevem epskem spektaklu *The Big Trail* (1930), njegova zadnja pa v Hawksovi klasiki *Rio Bravo* (1959). Vmes se je potrdil z vlogami osornih, robatih in surovih likov v številnih vesternih. Etikete grobijana se je znebil šele v filmih Johna Forda, kjer je kot stalni član njegove igralske ekipe nastopil v 22. filmih. Izrazite stranske vloge je upodobil v Fordovih najpomembnejših vesternih, med drugim je bil opazen kot Morgan Earp v *Moji dragi Klementini* in kot vodja rangerjev v *Iskalcih*. Od leta 1957 je nastopal v TV-seriji *Karavana*. Pokopan je v Fordovi zasebni kapelici.

gene autry (1907–1998). Prva uspešna pojoča vestern zvezda in prvi vesterner, ki je v filmih uporabljal lastno ime. Uspel je leta 1935 s filmom *Tumbling Tumbleweeds*, mešanico akcije in glasbe. Zaradi pomanjkljivega igralskega znanja je vedno igral le samega sebe. S konjem Championom sta bila izjemno popularna v ruralnih delih ZDA in med otroki. Autrey je sestavil sloviti

deset kavbojskih zapovedi: poštenost, resnica, patriotizem, pozornost do žensk, staršev, starejših in živali, čistost misli in govora, itd. 227 meščanov mesteca Berwyn v Oklahomi je leta 1941 ime svojega mesta prekrstilo v Autry.

tex ritter (1907–1974). Imenovan 'Pojoči kavboj'. Po dinamičnem startu v seriji trdih, grobih in zabavnih filmov je Ritter postal prvi konkurent Genu Autryju. Njegov otroški obraz in navidezna naivnost so negativce zavedli v prepričanju, da pred seboj nimajo dostojnega nasprotnika, vendar jim je Tex kmalu dokazal nasprotno. Po letu 1945 je zapustil film in se posvetil snemanju glasbe ter nastopom. Najbolj znan je po nepozabni interpretaciji pesmi *Do Not Forsake Me, Oh My Darlin'* v filmu *Točno opoldne* (1952). Na stara leta je delal kot radijski DJ v Nashvillu.

woody strode (1914–1994). Po glavi obrit črnc atletske postave in markantnih potez. V štiridesetih in petdesetih je igral stereotipne vloge zvestih črnih pomočnikov, sprememba v njegovi karieri pa je nastopila z glavno vlogo v Fordovem *Črnem naredniku* (1960). S Fordom je še nekajkrat uspešno sodeloval, opazne vloge je ustvaril v *Bilo je nekoč na Divjem zahodu* (plačani morilec, ki se ne zmeni za vodo, ki mu kaplja po klobuku) in *Profesionalci* (The Professionals, 1966; strokovnjak za razstrelivo). S svojo vzvišeno in dostojanstveno držo je pripomogel k emancipaciji črncev. Častno vlogo je zaigral kot pripovedovalec v "črnem" vesternu *Posse* (1993, Mario van Peebles). Umrli je leto pozneje.

jack elam (1916). Najprej knjigovodja, potem direktor hotela, na filmu od petdesetih let. Sčasoma je postal eden najpomembnejših epizodistov. Večinoma igral negativce, grobijane, revolveraše. Do leta 1960 je posnel 48 vesternov in skoraj tolikokrat so ga tudi ustrelili, pogosto že na začetku filma ali takoj po najavni špici. Njegov zaščitni znak je vstran izbuljeno desno oko. Ob koncu šestdesetih si je pridobil simpatije gledalcev ter začel dobivati večje in bolj komične vloge. Lepo ga je uporabil Leone v *Bilo je nekoč na Divjem zahodu* (1968) – kot revolveraša, ki si čakanje na Charlesa Bronsona krajša z poslušanjem ujete muhe v cevi revolverja.

glenn ford (1916). Igrati je začel v gledališču, do glavnih vlog pa se je prebil sredi štiridesetih let. Pogosto je igral vloge osamljenega revolveraša, po krivem obdolženega za zločin, ali kavboja, ki zabrede v težave. Čeprav je ponavadi upodabljal ostre in brezkompromisne tipe, je bil enako dober tudi v komičnih vlogah (*Sheepman*, 1958). Odličen je bil kot negativec v *3:10 to Yuma* (1957) in tipični odločni maščevalec v *Day of the Evil Gun* (1968). Leta 1971 je predsedal na TV serijo *Cade's County*.

jeff chandler (1918–1961). Pravo ime Ira Grossel. Gledalcem se je vtisnil v spomin kot prezgodaj osiveli igralec oglatih potez, predirnega pogleda in globokega glasu. Čeprav ni posnel veliko vesternov, se je v zgodovino žanra z zlatimi črkami vpisal z vlogo dostojanstvenega apaškega poglavarja Kočiza v *Zlomljeni puščici* (Bro-

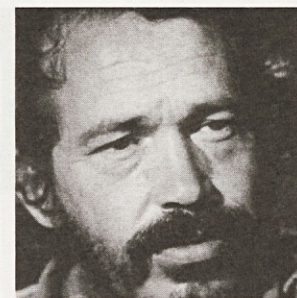
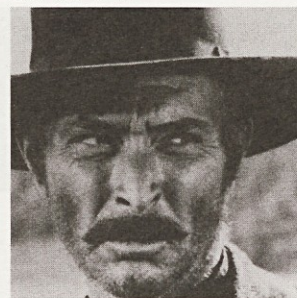
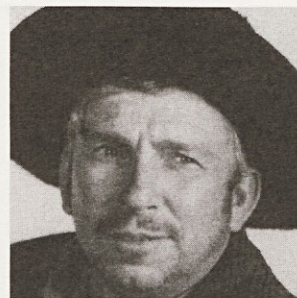
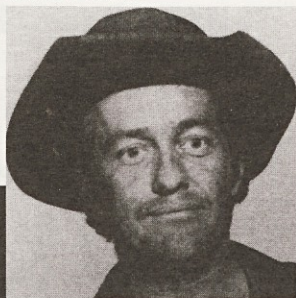
Ben Johnson

Strother Martin

Slim Pickens

Lee Van Cleef

Warren Oates

od zgoraj navzdol:
Marlene Dietrich
Joan Crawford
Barbara Stanwyck
Jennifer Jones
Jane Russell

ken Arrow, 1950), za katero je bil tudi nominiran za oskarja. Vloga je pozneje ponovil še v dveh filmih (*The Battle at Apache Pass*, 1952; *Taza, Son of Cochise*, 1954). Ob koncu petdesetih je nastopil še v nekaj opaznejših vlogah. Umrl je star šele 43 let, njegova smrt pa je še danes zavita v skrivnost. Pri rutinski operaciji je menda prišlo do zapletov, po uradni diagnozi pa je umrl zaradi zastupitve krvi.

ben johnson (1918–1996). Mladost je preživel kot pravi kavboj na očetovem ranču. V Hollywoodu se je najprej preživljal kot kaskader, prvo vlogo je dobil v *Three Godfathers* (1948) in postal stalni Fordov igralec. V šestdesetih je doživel v tihega, a odločnega karakternega igralca, ki je s svojo avtentično pojavo dal pečat vsakemu filmu, v katerem je igral. Na stara leta je nastopal kot avtoritativni vesterner (*Will Penny*, 1968; *Šampion ro-dea/Junior Bonner*, 1972; *Ugrizni v kroglo/Bite the Bullet*, 1975). Za vlogo Sama the Liona, lastnika provincialnega kina v Bogdanovičevi *Zadnji kino predstavi* (*The Last Picture Show*, 1971) je prejel zaslužnega oskarja za stransko vlogo.

strother martin (1919–1980). V Hollywoodu je delal od leta 1950 kot trener za potapljanje. Kulturni karakterni igralec nizke, okrogle in čokate postave z nosljajčim glasom. Na začetku kariere je bil pogosto pomočnik glavnega negativca, na primer desna roka Libertyja Valancea. Svoje, pa čeprav mikroskopske vloge je odigral z osupljivim maničnim robom; nihče ni bil tako prepričljiv v vlogah nervoznih, sadističnih, sluzastih, ostarelih izmečkov, ki kljub odvratnosti pri gledalcih vzbujajo čudne simpatije. V spominu je ostal kot lovec na nagrade, ki poljublja puško v *Divji bandi*, ali pljuvajoči bančni uslužbenec v *Butchu Cassidyju in Sundanceu Kidu* (oba 1969).

slim pickens (1919–1983). Najprej je nastopal kot klovn pri rodeu, nato pa so ga angažirali pri filmu. Zaradi tipične kavbojske hoje na 'o' in naglasa je bil več kot primeren material za vesterne. Sprva je bil blebetav, ne preveč pameten kavboj z zlatim srcem, pozneje je postal bolj zloben in sadističen (šerifov pomočnik, ki terorizira Marlona Branda v *One-Eyed Jacks*, 1961). V poznejših letih dobi treh in zajeten podbradek, kar postane njegov zaščitni znak. Od kavbojskih vlog ne more pobeigniti niti v sodobnih filmih, ko v Kubrickovem *Dr. Strangelovu* (1964) zajaha atomsko bombo. Tri vloge za slovo: dobrodušni ostareli kavboj, ki v *Pobegu* (Getaway, 1972) odpelje Steva McQueena in Ali MacGraw v Mehiko in pokasira 30.000 dolarjev; smrtno zadeti šerif, ki umira ob spremljavi Dylanove *Knockin' on the Heaven's Door* v *Patu Garrettu in Billy the Kidu* in globoko sočustvujoči šerif v *Tomu Hornu* (1980).

lee van cleef (1925–1989). Čeprav je v nastopil v skoraj stotih malih vlogah negativcev in bil eden izmed revolverašev, ki na postaji čakajo na prihod Franka Millerja v *Točno opoldne* (1952), je svoj veliki trenutek doživel šele v vlogi polkovnika Mortimerja, ki prižge vžgalico na grbi Klause Kinskega v filmu *Za dolar več* (Per qualche dollaro in più, 1965) in kot Eastwoodov nasprotnik v *Dober, grd, hudoben* (Il Buono, il brutto, il cattivo,

1966). Njegov izrazito lisičji obraz je našel prostor pod soncem šele v številnih evropskih ali ameriških špagetiorientiranih vesternih v šestdesetih in sedemdesetih letih. Pa tudi njegovo ime zveni tako mogočno, mar ne?

warren oates (1928–1982). Na začetku igralske poti se je specializiral za vloge bučnih pretepačev z naglasom iz Kentuckyja. Počasi si je pridobival simpatije gledalcev in kritikov, njegove vloge so postajale vse večje. Oates se je v šestdesetih letih igralsko razvil v vlogah tragičnih, živčnih outsiderjev s poudarjenimi naturalističnimi, pa tudi psihotičnimi potezami. Gledalce je šokiral, ko je kot eden izmed bratov Hammond po ponesrečeni zasedi razjarjeno streljal po kokoših v Peckinpahovih *Streljih popoldne*. Odličen je bil tudi v vesternih Monteja Hellmana (*Shooting*, 1967; *China 9, Liberty 37*, 1978) in Sama Peckinpaha (*Divja banda, Bring Me the Head of Alfredo Garcia*, 1974). Izstopal je kot umirjeni spremljevalec Petra Fonde v *Kavboju brez miru* (*The Hired Hand*, 1971).

Pet žensk, ki so nastopile v petih nepozabnih vlogah. Dve sta še med nami.

marlene dietrich (1901–1992).

Že nekoliko ostarela fatalka razkošnega raskavega glasu z nemškim naglasom v Langovem *Ranču prekletih* (Rancho Notorius, 1952). Odlično se je znašla v primežu med dvema moškima, pa tudi v skrivališču sredi okorelih banditov.

joan crawford (1904–1977).

Njen portret odločne, stroge, strastne in neskončno senzualne lastnice saloona Vienne v filmu *Johnny Guitar* (1954) Nichoasa Raya je nepozaben. Prva domina Divjega zahoda. Najlepša je bila, ko je bila jezna, najprivlačnejša pa s pištolo v roki.

barbara stanwyck (1907–1990).

Ena največjih hollywoodskih igralk, specialistka za portrete močnih, agresivnih, neodvisnih, neustrašnih in ciničnih žensk, ki so moškim nasprotnikom poganjale strah v kosti. Njen lik je praviloma plačal visoko ceno za upor proti patriarhalnemu redu: z izgubo ljubezni (*Forty Guns*, 1957, Samuel Fuller) ali smrtjo (*Maverick Queen*, 1956, Joseph Kane).

jennifer jones (1919).

Izzivalna, žilava in spolno sestradana mešanka Pearl Chavez se je v razsipni Vidorjevi ekstravaganci *Dvoboj na soncu* (Duel in the Sun, 1946) izkazala kot enakovredna nasprotnica divjemu Gregoryju Pecku, pa če je šlo za ljubezen ali vojno.

jane russell (1921).

Negovalka Billyja the Kida v zloglasnem *Izobčencu* (Outlaw, 1943). Režiser in producent Howard Hughes je dal zanj izdelati poseben nedrček, da je še dodatno poudarjal njene že tako razkošne obline, ki so prišle še posebej do izraza med jahanjem konja. Hughes je film reklamiral s sloganom, da obstajata vsaj dva razloga, zakaj bi ga moral videti vsak Američan.